

Den svenska grundskolan är bland de bästa i världen

Dagens Nyheter den 6 juli 2022

I kölvattnet av 2000-talets kunskapsfall i internationella prov rasar debatten om skolans misslyckanden vidare. Höger-ut skyller man på ordnings-problem och regeringens politik; vänsterut skyller man på marknadskrafterna. Men de flesta verkar vara överens om att skolan fortsätter att lida av stora kvalitets-problem.

Sedan några år tillbaka har man visserligen kunnat skönja vissa förbättringar i internationella mätningar. Dessa har dock i princip ignorerats efter att det senaste Pisa-provets tillförlitlighet ifrågasattes, på grund av exkluderingar av elever med utländsk bakgrund. Argumentet är att om de exkluderade eleverna skulle ha presterat sämre än eleverna som skrev provet så blir det observerade genomsnittet inte rättvisande för alla elever i Sverige.

Men resultatförändringarna i elev-populationen i stort är inte speciellt relevanta för att förstå skolans kvalitets-utveckling. Andelen elever med utländsk bakgrund har nämligen ökat kraftigt under de senaste decennierna. Detta leder per automatik till lägre genomsnittliga resultat, även med bibehållen skolkvalitet, eftersom dessa elever över lag presterar sämre än elever med svensk bakgrund.

Observerade kunskapsförändringar bland elever med utländsk bakgrund beror också på många faktorer som inte har med skolkvaliteten att göra. Exempelvis härstammar dessa elever i dag ofta från andra länder än de gjorde för 20 år sedan, vilket sannolikt påverkar gruppens resultat oavsett skolväsendets kvalitet.

När man studerar kvalitetsutvecklingen i skolan är det därför rimligt att fokusera på kunskapsförändringarna bland elever med svensk bakgrund. Resultaten i denna grupp påverkas inte i samma utsträckning av förändringar i elevsammansättningen, jämfört med genomsnittet i elevpopulationen i stort och bland elever med utländsk bakgrund.

I en ny rapport har jag därför gått igenom hur resultaten har utvecklats i alla internationella prov på grund-skolenivå. Alla data visar att kunskaperna föll fram till runt 2010, för att sedan förbättras bland både elever med svensk bakgrund och elever med utländsk bakgrund. Dock var fallet mindre bland elever med svensk bakgrund – och dessa har förbättrat sina prestationer i större utsträckning sedan 2010.

Förbättringarna bland elever med svensk bakgrund är smått sensationella. I Pisa har hela fallet i läsförståelse, matematik och naturvetenskap sedan år 2000 raderats ut. Fallet pågick i tolv år, men hämtades igen på sex år. I Timss bland åttondeklassare har samtidigt 50 respektive 60 procent av fallet i matematik och naturvetenskap sedan 1995 försvunnit. Kunskaperna bland elever med svensk bakgrund var faktiskt högre i Timss 2019 än de var i Timss 2003.

Andra mätningar visar en liknande trend. I Pirls är i princip hela fallet i fjärdeklassares läsförståelse sedan år 2001 borta, bland elever med svensk bakgrund. Och i Timss bland fjärdeklassare samt i ICCS-studien, som mäter samhällskunskaper bland åttonde-klassare, har resultaten ökat kraftigt sedan 2007 respektive 2009. Bilden är likadan om man i stället analyserar utvecklingen av andelen låg- och högpresterande elever.

Den svenska grundskolans kvalitet tycks alltså ha ökat rejält under det senaste decenniet. Frågan är hur detta har påverkat Sveriges relativa ställning visavi andra jämförbara länder. För att analysera detta studerade jag resultaten bland elever med inhemsk bakgrund i alla OECD-länder, i de undersökningar som genomförs i slutet av grundskolan.

Även dessa resultat är uppseendeväckande. Elever med svensk bakgrund i Sverige nådde i snitt en delad andraplats i Pisa 2018 – i paritet med motsvarande elever i länder som Finland, Sydkorea och Japan. I Timss 2019 nådde elever med svensk bakgrund en delad tredjeplats – återigen på samma nivå som elever med finländsk bakgrund i Finland – och i ICCS 2016 en delad förstaplats med elever med dansk bakgrund i Danmark.

Faktum är att Sverige är ett av ytterst få länder som når toppositioner inom OECD i alla tre prov som genomförs på högstadiet, bland elever med inhemsk bakgrund. Sett över alla tre undersökningarna når Sverige också klart bäst resultat av samtliga nordiska länder, inklusive Finland.

Den svenska grundskolan är alltså i dag bäst i Norden kunskapsmässigt, och bland de bästa i hela OECD, när man jämför lika med lika. Med tanke på hur ofta Sveriges skola har dömts ut av politiker från vänster till höger – och av forskare samt debattörer, jag själv inkluderad – är detta minst sagt fascinerande. Eftersom kunskaperna har ökat även i yngre årskurser finns det också skäl att tro att förbättringarna på högstadiet kan hålla i sig.

Politikerna bör därför akta sig för att göra alltför radikala förändringar i dagens skolsystem. Varför ändra ett vinnande koncept? De låga resultaten bland elever med utländsk bakgrund är bekymmersamma, men de kräver specifika, riktade åtgärder – framför allt i invandrartäta områden – snarare än radikala reformer av systemet i stort. Tänkbara åtgärder inkluderar införandet av rejält auktoritetsdrivna skolkulturer och traditionella undervisningsmetoder i utanförskapsområden, något som internationell forskning visar kan höja kunskaperna kraftigt.

De låga resultaten bland elever med utländsk bakgrund kan dock knappast enbart skyllas på, eller lösas i, skolan. Svenska högstadiееlever med utländsk bakgrund presterar exempelvis på nästan identiska nivåer som motsvarande elevgrupp i Finland. Skillnaden är bara att denna grupp är större i Sverige. Sannolikt skulle vilket skolsystem som helst ha haft svårt att möta den invandring som Sverige har haft under de senaste decennierna.

Vägen framåt bör rimligen vara att bygga vidare på de förändringar som åstadkom vändningen i svensk skola. Givet tidslinjen och forskningsläget är det exempelvis sannolikt att införandet av fler nationella prov bidrog positivt. Likaså har en mer traditionell undervisning under 2010-talet troligen gett effekt. Andra förändringar, såsom tydligare kurs- och läroplaner, matematiklyftet och förstelärarreformen, kan också ha hjälpt till. Reformerna i samma anda vore därför att föredra framför oprövade radikala tilltag.

Utbildningsdebatten har länge utgått från att skolan befinner sig i ett slags permanent kris. Detta har passerat bägge de politiska lägren, då det ger dem ett slagträ med vilket de kan attackera varandra. Men det är dags att öppna ögonen. Vändningen påbörjades för länge sedan – och svensk skola når i dag internationella toppnivåer kunskapsmässigt. Detta är den nya premiss som alla bör förhålla sig till i skoldebatten framöver.

Gabriel Heller Sahlgren